

قدم به قدم با بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی(۱۰)

عزت و پیشرفت

با اعتماد به نفس ملی و مدیریت جهادی

نگاه

سید امیرعلی ناصدی

■ صفحه گام دوم انقلاب کوششی است رسانه‌ای جهت تبیین و شرح بیانیه رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به مناسبت چهل و سومین سالگرد پیروزی انقلاب و در هر شماره، فرازی از بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی را مورد بررسی قرار می‌دهیم. شنبه‌های هر هفته در تبیین این بیانیه با ما همراه باشید.

ممکن است ملتی از منظر امکانات و تسهیلات اولیه زندگی در مضیقه باشد، اما حس افتخار، باور به خود و عزت در میانشان به مثابه حسی هویت‌بخش و مشترک وجود داشته باشد. ایران در زمان هشت سال جنگ تحمیلی، اینچنین روزهایی را سیری می‌کرد. در آن زمان، مردم ایران‌زمین با رزمی می‌جنگیدند که تمام دنیا از آن پشتیبانی می‌کرد. در مقابل، جمهوری اسلامی با تحریم تسلیحاتی روبه‌رو بود. با همه اینها، وحدت و لزوم مقابله با دشمن مشترک‌ی که به خاک ما تجاوز کرده بود، نگاهی مبتنی بر «ما می‌توانیم» را در مردم ایران ایجاد کرد.

روزها و سال‌هایی که در آنیم اما با روزه‌ها و سال‌های جنگ تفاوت‌های بسیاری دارد. آن روزها جهاد سازندگی در کشور ما مظهر «ما می‌توانیم» بود. امروز اما هر پروژه‌ای که بنای تحقق پیشرفت ایران را داشته باشد، باید از موانع بسیار و سد سدید دستگاه عظیم بوروکراسی بگذرد. پس از هشت سال جنگیدن، هم‌زمان با رنگ‌بازسازی، خبر از لزوم رفاه جامعه نیز دادند و بسیاری بدون آنکه مفهوم «بازسازی» را دریابند، به دنبال رفاه رفتند. امروز ما پس از سال‌ها دواور، فمقیدهایم که ساختن ایران نیازمند همان شیوه جهادی دوران جنگ است. امروز می‌دانیم دشمن پشت خاکریزهای جنگ نرم ایستاده است و اگر به ساخت کشورمان همت نگماریم، باور جوانان به مدل نظام سیاسی که بر آن تأکید می‌کنیم، خدشه‌دار می‌شود و معاندان می‌توانند باور، اراده و بینش ما را فتح کنند.

اگر چه عزت ملی می‌تواند بدون عوامل مادی نیز تحقق یابد، اما در زمانه‌ای که دشمن در همه حوزه‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی آتش توپخانه‌اش را به سوی ما گرفته است، ناگزیریم بر اساس مدل بومی به پیشرفت اقتصادی نیز دست باییم. زمانی که در زمینه پیشرفت اقتصادی صحبت می‌کنیم، باید به همه حوزه‌های اقتصادی توجه نشان دهیم. کشاورزی و صنعت شناخته‌شده‌ترین این حوزه‌هاست. گسترش کشاورزی برای اقتصاد جمهوری اسلامی، از آن‌رو دارای اهمیت است که می‌تواند ضربه امنیت اقتصادی ما را افزایش دهد. وقتی دشمنان جمهوری اسلامی بر سر مناقشه هستند، حاضر شدند مردم ایران را تحریم دارویی کنند، آیا از تحریم گندم، برنج و دیگر محصولات کشاورزی صرف‌نظر خواهند کرد؟ از همین رو لازم است برنامه بلندمدتی برای افزایش روزافزون تولید محصولات کشاورزی طرح‌ریزی شود و البته این برنامه به شکل جهادی باید به اجرا نیز درآید.

رفع عقب‌ماندگی مادر زمینه صنعت، کاری دشوار تر است، زیرا در گذشته برخی مسئولان وطنی موکداً در این زمینه بر طبل «ما نمی‌توانیم» کوبیده‌اند. دستاوردهای ما در زمینه فناوری هسته‌ای، نانو تکنولوژی و صنایع نظامی و جنگی البته خلاف آن را ثابت کرده است. این نشان می‌دهد ما هر چاراده کرده‌ایم و خواستهایم، توانستیم. این مسئله بیش از هر چیز یک طرح سامانمند می‌خواهد و مجری‌بانی که ضمن وفاداری به انجام آن برنامه‌ها، تمام مساعی خود را صرف آن کنند.

بدیهی است که تحقق پیشرفت، امری تدریجی و پیوسته است. طبق برخی پژوهش‌ها، اگر کشوری بتواند طی ۲۰ سال به طور پیوسته، روند رشد اقتصادی خود را بالای ۵ درصد نگه دارد، می‌تواند به سطح متوسطی از پیشرفت دست یابد. قطعاً رسیدن به این هدف مهم نیازمند یک نظریه ملی برای پیشرفت است. در ایران مفاهیمی همچون پیشرفت درون‌زا، اقتصاد مقاومتی و الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت می‌توانند چارچوب کلی این نظریه را مهیا کنند.

تجاوز کارانه در تاریخ بوده است، با ایجاد دو گانه کاذب جنگ و صلح و صلح طلب نشان دادن خود، پیام اسلام و انقلاب را تخطئه کند. یک مثال برای این موضوع، تعبیر و ترجمه ظاهراً آغمندانه و غلط از عبارت مجازی و نیز منابع مطالعاتی، خبری و رسانه‌ای این فضا پیرامون معادل لغت جهاد (Jihad)، بخش قابل توجهی از منابع به گروه‌های تکفیری (جهادی) و عملیات‌های تروریستی اشاره می‌کنند، حتی در یادداشتی که توسط یکی از پژوهشگران اندیشکده امریکایی امریکن اینترپرایز در سال ۲۰۱۴ پیرامون تعریف «مدیریت جهادی» و با استناد به یادداشت یکی از روزنامه‌های کشور به رشته تحریر درآمده است، هر چند در ابتدا به جریانات تکفیری به طور مستقیم اشاره نشده است، ولی در انتهای یادداشت، مدیریت جهادی فقط به صورت محدود و ناقلاً و آن هم به تعبیری که امریکایی‌ها از صدور انقلاب بازمانی می‌کنند، یعنی صدور تروریسم و دخالت در امور کشورها با روش‌های آشپزوخ مثل شورش، تعریف شده است.^(۱) این در حالی است که در گفتمان رهبر معظم انقلاب و در حقیقت گفتمان دینی، جهاد از ریشه «جهد» است. عمل جهادی، عملی همراه با کوشش، مبارزه برای رسیدن به هدف و تسلیم‌ناپذیری در مقابل مشکلات است. این مشکلات مثل جنگ نظامی، اراده، خدعه و مکر دشمن است، گاهی نیز وقایع و حوادثی که دست تقدیر در مسیر راه نیل به هدف ایجاد می‌کند. نگاه دینی و مدیریت جهادی به این مشکلات، به دیده آزمون برای رسیدن به هدف نهایی می‌نگرد و لذا در راه پیمودن آنها، با هدفی معنوی و غیر مادی، تلاش می‌کند. «رهبر معظم انقلاب، مدیریت جهادی را نوعی روحیه و فرهنگ مبارزه جوی و کنشگری آگاهانه، معنا و تفسیر می‌کنند، معنایی که در فرهنگ اسلامی ملی ما سبب می‌شود دشمن اسلام که خود همواره مشا جنگ‌های

■ **معنای جهاد در مدیریت جهادی**

اولین شیطنتی که در مغالطه برای تحریف یاد درست فمقیده نشدن مفهوم مدیریت جهادی ممکن است مطرح شود، تعبیر جهاد به صرفاً جهاد نظامی و تعریفی سخت‌از مدیریت جهادی است. در این شرایط، فرد ناآگاه دانسته یا ندانسته ممکن است مدیریت جهادی را تنها در صورت داشتن غیریت نظامی و وجود عرصه جنگ سخت تعبیر و با این کار سعی کند عرصه مدیریت جهادی را محدود جلوه دهد. هر چند دفاع مقدس در جای خود ارزشمند، دارای جایگاه‌ابدی در نظام ارزشی ما و حتی دارای تجربیات فراوان برای عرصه‌های دیگر مدیریتی است، اما این تعبیر غلط سبب می‌شود دشمن اسلام که خود همواره مشا جنگ‌های

مصدق‌های فراوانی برای آن می‌توان برشمرد.^(۲) مقام معظم رهبری در این زمینه در حاشیه درس خارج فقه می‌فرمایند: «در اول «کتاب جهاد» عرض کردیم که معیار جهاد، شمشیر و میدان جنگ نیست، معیار جهاد، همان چیزی است که امروز در زبان فارسی ما در کلمه «مبارزه» وجود دارد. فلائی آدم مبارزی است، فلائی آدم مبارزی نیست. نویسنده مبارز، نویسنده غیرمبارز، عالم مبارز، عالم غیرمبارز. دانشجو مبارز و طلبه مبارز، جامعه غیرمبارز. پس، جهاد یعنی مبارزه.»^(۳)

■ **مهم‌ترین ویژگی‌های مدیریت جهادی**

برای مدیریت جهادی تعاریف و ویژگی‌های مختلفی برشمرده شده است. در یک پژوهش به روش فراترکیب^(۴)، از میان ۸۴ منبع مطالعاتی اولیه بعد از پالایش مطالعات و انتخاب

گام دوم

گام دوم ۸۸۴۹۸۴۸

وجود عامل انگیزه و نشاط در محیط کار، وجود روابط صمیمانه و عاطفی، غیررسمی و برادرانه، احترام متقابل بین نیروها در محیط کار، طراحی و پیاده‌سازی مدل آموزش تخصصی، تکنیکی و تجهیز نیروی انسانی، مسئولیت‌پذیری منابع انسانی نسبت به کار و نه فقط مسئول بالاتر»^(۸)

رهبر معظم انقلاب اسلامی نیز با طرح کلیدواژه «اعتماد به نفس ملی» این ویژگی انقلابی را اینگونه تعریف می‌کنند: «اعتماد به نفس ملی ا یعنی ملت، در مقابل دیگران احساس انفعال و سرافکندی نداشتنه باشد، یعنی روحیه «ما می‌توانیم»، این امر روز بحمدالله در کشور وجود دارد.»^(۹) در مقابل، وجود افراد بی‌بینه و سست عنصر نیز در جمع نیروهای مؤمن و انقلابی و جهادگر، از آفت‌های مهم اعتمادبه‌نفس ملی است: «ادم‌های بی‌روحیه، مردرد، ترسو، فرصت‌طلب، خودکمبین، دراین میدان هیچ هنری نمی‌توانند نشان دهد، اگر مانع برای دیگران درست نکنند، خودشان که هیچ کاری نمی‌توانند بکنند، گاهی مانع هم در مقابل دیگران به وجود می‌آورند، مایوسند، دیگران را هم مایوس می‌کنند، تبیلند، دیگران را هم وادار به تبیلی می‌کنند. قرآن کریم درساره گروهی از افرادی که در آن‌وقت بودند، این‌چور می‌فرماید: لَوْ خَرَجُوا فِیْکُمْ مَادُوْکُمُ الْاِیْخِلَآءُ وَ الْاَوْشُعُوْا خِلَافَکُمْ، یعنی اینها اگر به میدان جهاد هم با شما بیایند، شما را به فساد می‌کشاند.»^(۱۰)

■ **بهره‌بردن از تجربه ارزشمند مدیریت جنگ تحمیلی و دفاع مقدس**

در بسیاری از تعاریف، به این جنبه مدیریت جهادی که برگرفته از فرهنگ جهاد و دفاع مقدس می‌باشد نیز اشاره شده است. حقیقتاً نیز مطلع‌ظهور بسیار جدی این فرهنگ در تاریخ انقلاب اسلامی، مقطع دفاع مقدس بوده است؛ دفاعی که تاکنون نیز پرچم آن توسط مدافعان حرم بر زمین گذاشته نشده است. «مدیریت جهادی یادگاری از دفاع مقدس که تجهیز سرمایه انسانی، مادی و برنامه‌ریزی فعالیت‌ها همه برگرفته از آموزه‌های دینی است. مدیریت جهادی بهره‌گیری از علم و فناوری هم‌جهت با اراده الهی جهت رسیدگی به‌امور است. مهم‌ترین مؤلفه آن عقل و عشق است. مهم‌ترین ویژگی آن فرمانبری آگاهانه از ولی امر یا ولی فقیه زمان است.»^(۱۱)

از جمله ویژگی‌های اد دفاع مقدس که شرایط پدیدار شدن موفقیت‌آمیز مدیریت جهادی را ایجاد کرد، تحریم و محدودیت اقتصادی - سیاسی و فشار نظامی - امنیتی ایجاد شده از سوی دشمن بوده است؛ زمینه‌ای که دیگر نخواهد گذاشت اما یک کشور با مدیریت‌های عادی و معمولی تدریس‌شده در جهان، پیش‌برود. این مسئله در دفاع مقدس ما نیز عیناً به تحقق پیوست. نیروی نظامی رسمی به مراتب کمتر از دشمن، مسئولان کشور را به سمت استفاده از طریق‌های اصلی ایران اسلامی در برهه اول انقلاب، یعنی حمایت و پشتیبانی مردم‌مدیران بدون چشمداشت و خستگی‌ناپذیر و جان برکف سوق داد. بسیج، سپاه و جهاد سازندگی در این شرایط و با بستر ایجاد مدیریت جهادی شکل گرفتند.

■ **تجربه ارزشمند**

نهادهای انقلابی برآمده از مدیریت جهادی

هر چند مدیریت جهادی صرفاً با ایجاد ساختار و نهادهای اداری تشکیل نمی‌شود و جنبه فرهنگی نیز دارد، اما توجه به ایجاد ساختار و نهاد البته به صورت پویا و خود اصلاح‌گر، می‌تواند یکی از راه‌های تقویت مدیریت جهادی باشد، زیرا ساختار ابزاری برای دوام، تأمین و محافظت از یک روحیه ارزشمند مثل روحیه جهادی است. یکی از این نهاد‌های ارزشمند که می‌تواند تجربیات ارادانه‌ای آن و دستاوردهای ارزشمند آن، چراغی برای ادامه حرکت و بهبود نهادهای انقلابی باشد، جهاد سازندگی است. «بعد از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی، فرهنگ و مدیریت جهادی و شاخصه‌های آن از مفهوم جهاد و نظام ارزشی اسلامی و انقلابی نشئت‌گرفته و پایه‌ریزی شده است. پیام تاریخی امام‌خمینی (ره) در ۲۶ خرداد ۱۳۵۸، آغاز حرکت شورانگیز جهاد سازندگی و فعالیت مدیریت جهادی در کشور است. فعالیت‌هایم پُرشتاب مردم در جهاد و با مدیریت جهادی، ضمن ارائه خدمات بسیار ارزنده، اثرات زیادی بر جای گذاشت و به سرعت مشکلاتی را برطرف کرد و نفوذ گسترده و عمیقی به دست آورد که هم اینک

|شنبه ۲۴ اردیبهشت ۱۴۰۱| ۱۲ شوال ۱۴۴۳|

«به رغم همه این مشکلات طاقت‌فرسا، جمهوری اسلامی روزبه‌روز گام‌های بلندتر و استوارتری به جلو برداشت. این ۴۰ سال، شاهد جهادهای بزرگ و افتخارات در خشان و پیشرفت‌های شگفت‌آور در ایران اسلامی است. عظمت پیشرفت‌های ۴۰ ساله ملت ایران آنگاه به درستی دیده می‌شود که این مدت، با مدت‌های مشابه در انقلاب‌های بزرگی همچون انقلاب فرانسه و انقلاب اکتبر شوروی و انقلاب هند مقایسه شود. مدیریت‌های جهادی الهام‌گرفته از ایمان اسلامی و اعتقاد به اصل «ما می‌توانیم» که امام‌بزرگوار به همه ما آموخت، ایران را به عزت و پیشرفت در همه عرصه‌ها رسانید.»

(بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی)

در سراسر روستاهای کشور اسلامی، روستاییان در همه حال، با بلخند رضایت بر لب، از جهاد سازندگی می‌گویند.»^(۱۲)

■ **جهاد خودکفایی**

یکی دیگر تجارب موردی و البته مفید مدیریت جهادی، ایجاد جهاد خودکفایی زیر نظر ارتش جمهوری اسلامی بوده است؛ تشکیلاتی که با تکیه بر توان داخلی با محوریت قرار دادن علم و دانش کاربردی و مفید و به منظور حل مشکلات تسلیحاتی در مقطع جنگ تحمیلی، ایجاد شد و خدمات مفیدی به انقلاب و جبهه‌های حق علیه باطل رساند. رهبر معظم انقلاب که در زمان تشکیل سازمان جهادخودکفایی در کسوت نماینده حضرت امام(ره) در ارتش ج.ا.ا و معاون امور انقلاب وزارت دفاع بودند، با صدور فرمانی در تاریخ ۱۳۵۸/۱۰/۲۳ به ایجاد خودکفایی در ارتش جمهوری اسلامی که در بحبوحه ابتدای انقلاب از ضعف تأمین قطعات خارجی از سوی بلوک غرب و شرق رنج می‌برد، همت گماردند.

همچنین رهبر معظم انقلاب در صبحگاه مشترک هشتم فروردین ماه ۱۳۶۲ در منطقه یکم دریایی بندرعباس سخنانی ایراد فرمودند که این سخنان سرآغاز حرکت جدی خودکفایی در ارتش جمهوری اسلامی ایران بود: «من با اجازه فرماندهی کل نیروهای مسلح و مقام معظم رهبری به ستاد مشترک ارتش جمهوری اسلامی ایران و به فرماندهان سه‌نیرو پیشنهاد قطعی خواهم کرد که یک معاونت جهاد خودکفایی به

وجود بیاورند و همه نیروهایی که می‌توانند، همه دست‌هایی که می‌توانند ما را به خودکفایی برسانند، جمع کنند و از آنها کمال استفاده را بکنند.»^(۱۳)

ایشان درباره ایجاد روحیه خودکفایی به برکت تشکیل این مجموعه چنین می‌فرمایند: «من بارها این نکته را گفته‌ام که یک روز در این کشور اگر قطعه‌ای از جنگنده‌هایی که امروز شما دارید، خراب می‌شد، آن را داخل هواپیما می‌گذاشتند و برای تعمیر به آمریکا می‌بردند و برمی‌گرداندند، یعنی اجازه نمی‌دادند این قطعه در ایران باز شود و مهندس و صنعتگر نظامی ایرانی اصلاً بداند درون این قطعه چیست! امروز خود شما هواپیما می‌سازید و آن را به پرواز درمی‌آورید. اوایل جنگ وقتی می‌گفتند فلان قطعه را نداریم، ما عزا می‌گفتیم و می‌ماندیم آن را از کجا بیاوریم، اما امروز این قطعات را خود شما می‌سازید، اولین قطعه در ارتش که جهاد خودکفایی را به وجود آورد، نیروی هوایی بود. حدود سال ۱۶۰ اینها جهاد خودکفایی را به وجود آوردند، بعد خیرش را به ما دادند، ما هم این سازمان را در کل ارتش ایجاد کردیم.»^(۱۴)

منابع:

۱- Jihadi management, Michael Rubin, American Enterprise Institute, May ۲۰۱۴

۲- مدیریت جهادی چالش‌ها و الزامات، سلطانی، دوفصلنامه مدیریت اسلامی، سال ۲۲، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۳، صص ۳۹-۴۰

۳- بیانات رهبر معظم انقلاب در آغاز درس خارج فقه، ۱۳۹۳/۶/۲۰

۴- فراترکیب نوعی روش تحقیق کیفی است و بر اساس مطالعه منابع موجود و نتایج آنها نسبت به سال پژوهش است. پژوهشگر در این روش، اطلاعات و یافته‌های مطالعات کیفی دیگر را با موضوع مرتبط و مشابه بررسی می‌کند. در نتیجه، نمونه مورد نظر برای فراترکیب از مطالعات کیفی منتخب و بر اساس ارتباط آنها با سال پژوهش تشکیل می‌شود. فراترکیب مرور یکپارچه ادبیات کیفی موضوع مورد نظر نیست. همچنین تجربه و تحلیل داده‌نویه و داده اصلی از مطالعات منتخب نیز نیست، بلکه تحلیل یافته‌های این مطالعه‌هاست. فراترکیب بافرهنگ کردن ترکیب نظام‌مند برای پژوهشگران از طریق ترکیب پژوهش‌های کیفی مختلف، به کشف موضوع‌ها و استعاره‌های جدید و اساسی می‌پردازد و با این روش، دانش جاری را ارتقا می‌دهد(۹۶، سلطانی و صلواتیان).

۵- شناسایی ویژگی‌های مصرف‌مدیر جهادی به روش فراترکیب، سلطانی و صلواتیان، فصلنامه مدیریت اسلامی، سال ۵۲، شماره ۲، بهار ۱۳۹۶، صص ۲۲۲-۲۲۳

۶- شناسایی ویژگی‌های مصرف‌مدیر جهادی به روش فراترکیب، سلطانی و صلواتیان، فصلنامه مدیریت اسلامی، سال ۵۲، شماره ۱، بهار ۱۳۹۶، صص ۲۲۳-۲۲۴

۷- شناسایی ویژگی‌های شخصیتی سیاست‌گذاران عمومی مدیریت جهادی، کیانی‌زاده و گلشنی، فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال نوزدهم، شماره ۷۲، پاییز ۱۳۹۵، صص ۶۲-۶۳

۸- مدیریت جهادی، مدیریت‌ری برخاسته از فرهنگ جهادی، ساسان زارع، اندیشکده بهران، ۱۳۹۳

۹- بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی، ۱۳۹۷/۱/۱

۱۰- بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در همایش ده‌ها هزار نفری «خدمت بسیجیان» در ورزشگاه آزادی، ۱۳۹۷/۷/۱۲

۱۱- غلطنی، مهدی، حائق، محمدرضا، ۱۳۸۸، فرهنگ و مدیریت جهادی و ویژگی‌های آن، مجموعه مقالات دومین همایش فرهنگ و مدیریت جهادی، تهران: وزارت جهاد کشاورزی، دفتر نمایندگی ولی فقیه به نقل از: کیانی‌زاده و گلشنی، ۱۳۹۵

۱۲- مدیریت جهادی، مدیریت‌ری برخاسته از فرهنگ جهادی، ساسان زارع، اندیشکده بهران، ۱۳۹۳

۱۳- بازخوانی پیام جهاد خودکفایی رهبر معظم انقلاب در سال ۵۸، پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر رهبر معظم انقلاب اسلامی، ۱۳۹۰/۱/۲۲

۱۴- بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار جمعی از فرماندهان و کارکنان نیروی هوایی ارتش، ۱۳۸۲/۱۱/۱۹